

The background of the slide features a large blue rectangle in the upper right and a yellow triangle in the lower left, both meeting at a diagonal line that runs from the top left towards the bottom right.

Tarbijate kaitse ebamõistlikult kahjustavate tüüptingimuste eest vs *res judicata*

Piia Kalamees, PhD

Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tsiviilõiguse kaasprofessor

Laenulepingu tüüptingimused

Kehtivad alates 12.05.2022

13. Lepingu ülesütlemine

13.1. Pangal on õigus leping üles öelda ning nõuda tagastamata laenusumma, tasumata intressi, lepingutasu, viivise, trahvi ja teiste lepingust tulenevate nõuete täitmist laenusaaajalt 20 (kahekümne) tööpäeva jooksul pärast pangalt vastavasisulise teatise saamist, kui:

13.1.7. laenusaaaja ei täida Swedbank Grupi Eesti ettevõtetega sõlmitud lepingutest tulenevaid kohustusi.

RKTKo 3-2-1-5-10: selle tüüptingimuse hindamisel tuleb muu hulgas arvestada, kas tegemist on tarbijaga või mitte, samuti seda, missuguste lepingute puhul seda tingimust on kasutatud. Näiteks olukorras, kus pank ütleb tarbija krediitkaardi kasutamise lepingu rikkumise tõttu üles tarbijaga sõlmitud eluasemelaenu lepingu, tuginedes nimetatud tüüptingimusele, võib tüüptingimus tarbijat ebamõistlikult kahjustada.

Kohtu *ex officio*
kontrollkohustus

CJEU C-243/08 (Pannon): ... siseriiklik kohus peab omal algatusel kontrollima lepingutingimuse ebaõiglast olemust kohe, kui tema käsutuses on selleks vajalikud õiguslikud ja faktilised asjaolud. Kui selline tingimus on tema hinnangul ebaõiglane, jätab ta selle kohaldamata, välja arvatud juhul, kui tarbija seda kohaldamata jätmist vastustab.

CJEU C-488/11 (Asbeek Brusse): siseriiklikul kohtul kohustus omal algatusel hinnata lepingutingimuse võimalikku ebaõiglust direktiivis sätestatud kriteeriumide alusel ja kui tingimus on ebaõiglane, siis tuleb tuvastada ka selle tühisus.

C-495/19 (Kancelaria Medius): kohtul peab olema võimalus tüüptingimuste kehtivust *ex officio* kontrollida ka tagaseljaotsuse puhul.

C-618/10 (Banco Espagnol de Credito); C-176/17 (Profi Credit Polska): kohus peab kontrollima tüüptingimuste ebaõiglast iseloomu ka maksekäsu menetluses, isegi siis, kui tarbija pole vastuväidet esitanud.

Res judicata ehk
kohtulahendi seadusjõu
põhimõte

Kohtuotsuse õigusjõud on õiguskindluse tagamiseks eriti oluline. Kohtuotsus peab looma kestva õigusrahu olukorras, kus on pikemat aega valitsenud vaidlus selle üle, mis on õige. (RKÜKo 3-1-2-2-11, p 66.)

Kohtuotsuse seadusjõustumise eesmärgiks on seega välistada sama kohtuasja teistkordne lahendamine, kindlustades seeläbi lisaks õiguskindlusele ka õigusrahu. (RKPJm 3-4-1-32-14, p 28; RKÜKo 3-3-1-35-15, p 47.)

Res judicata põhimõtte EK praktikas

C-421/14 (Banco Primus), C-40/08 (Asturcom Telecomunicaciones): *res judicata* põhimõttel on oluline tähtsus nii liidu õiguskorras kui ja siseriiklikes õiguskordades. Nii õiguse ja õigussuhte stabiilsuse kui ka asjakohase õigusemõistmise tagamiseks on oluline, et kohtulahendeid, mis on jõustunud, ei oleks enam võimalik vaidlustada.

C-154/15, C-307/15 ja C-308/15 (Gutiérrez Naranjo jt): EL õigus ei kohusta liikmesriigi kohust jätkma kohaldamata menetlusnorme, mis näevad ette *res judicata* põhimõtte, isegi kui see võimaldaks heastada tüüpitingimuste direktiivi sätte rikkumise; seda siiski tingimusel, et peetakse kinni võrdväärsuse ja tõhususe põhimõtetest.

Res judicata ja teistmine

C-582/21 (Profi Credit Polska S.A.): liikmesriigi kohus peab hindama, kas riigisisest õigusnormi, mis võimaldab esitada teistmisavalduse, saab tõlgendada nii, et teistmisavalduse saab esitada ka siis, kui otsuse teinud kohus ei ole *ex officio* tüüptingimuste ebaõiglast iseloomu hinnanud. Seejuures tuleb hinnata kaja esitamise võimalusi. Kui teistmist puudutavat normi ei ole võimalik eespool kirjeldatud viisil tõlgendada, nõuab tõhususe põhimõte, et tüüptingimuste iseloomu oleks võimalik hinnata tagaseljaotsuse täitemenetluses või hilisemas eraldiseisvas menetluses.

TsMS § 702 lg 2 p 9 Teistmise alused on järgmised: muu oluline asjaolu või tõend, mis kohtulahendi tegemise ajal oli olemas, kuid ei olnud ega võinud olla menetlusosalisele teada ja mille esitamisel või millele tuginemisel menetluses oleks tehtud ilmselgelt teistsugune kohtulahend.

TsMS § 703 lg 2 Teistmine ei ole lubatud, kui menetlusosalisel oli võimalik tugineda teistmist võimaldavatele asjaoludele varasemas menetluses, eelkõige vastuväite või kaebusega, samuti kui vastuväide või kaebus jäi rahuldamata.

Res judicata ja täitemenetlus

C-600/19 (Ibercaja Banco SA): tüüptingimuste direktiiviga on vastuolus riigisisised õigusnormid, mis *res judicata* põhimõttest lähtuvalt ei luba liikmesriigi kohtul ei omal algatusel analüüsida lepingutingimuste võimalikku ebaõiglast laadi täitemenetluses ega tarbijal pärast vastuväidete esitamine tähtaja möödumist tugineda nende tingimuste ebaõiglasele laadile selles menetluses või hilisemas tuvastusmenetluses, kui kohus pole varasemalt tüüptingimuste ebaõiglast laadi analüüsinud.

TMS § 221. Sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi

(1) Võlgnik võib esitada sissenõudja vastu hagi täitedokumendi alusel sundtäitmise lubamatuks tunnistamiseks, eelkõige põhjusel, et nõue on rahuldatud, ajatatud või tasaarvestatud. Hagi rahuldamine ei mõjuta täitedokumendi kehtivust ega õigusjõudu.

(2) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud vastuväited on kohtulahendi puhul lubatud üksnes siis, kui alus, millel need põhinevad, on tekkinud pärast kohtulahendi jõustumist.

RKTKo 2-19-13236: teatud juhtudel võib TMS § 221 lg-s 2 sätestatud sundtäitmise lubamatuks tunnistamise vastuväidete esitamise piirangu kohaldamine olla vastuolus hea usu põhimõttega.

Res judicata ja pankrotimenetlus

C-377/14 (Radliger, Radlingerová): tüüptingimuste direktiiviga on vastuolus sellised siseriiklikud õigusnormid, mis maksejõuetusmenetluses ei võimalda asja menetleval kohtul omal algatusel hinnata nimetatud menetluses esitatud nõutete aluseks olevate lepingutingimuste ebaõiglast laadi.

Pankrotiseadus § 100³ lg 4 p 1. Kaitsmiseta loetakse tunnustatuks nõue, mis on rahuldatud jõustunud kohtulahendiga või TMS § 2 lõike 1 punkti 6 või 6¹ kohaselt täitedokumendiks oleva vahekohtu lahendiga.

C-178/23 (ERB New Europe Funding II): tarbijate õigused on tõhusalt kaitstud, kui kohus on tüüptingimuste ebaõiglast iseloomu analüüsinud. Vastava hindamise negatiivne tulemus ei anna võimalust seada kahtluse alla *res judicata* põhimõtet.

Kohtu kohustus tõlgendada
riigisisest õigust direktiiviga
kooskõlas

C-582/21 (Profi Credit Polska):

- Riigisisese õiguse kooskõlalise tõlgendamise põhimõte on omane aluslepingute süsteemile, kuna see võimaldab liikmesriikide kohtutel oma pädevuse piires kohtuvaidluse lahendamisel tagada EL õiguse tõhusa toime.
- On liikmesriigi kohtute ülesanne kogu riigisisest õigust ja tõlgendamismeetodeid kohaldades otsustada, kas ja mil määral saab riigisisest õigusnormi tõlgendada kooskõlas asjasse puutuvate liidu õigusnormidega.
- Sellel põhimõttel on teatavad piirid. Seega on liikmesriigi kohtu kohustus tõlgendada riigisisest õigust kooskõlas liidu õigusega piiratud õiguse üldpõhimõtetega ning selline tõlgendamine ei või olla aluseks riigisisese õiguse *contra legem* tõlgendamisele.

C-679/18 (OPR-Finance) liikmesriigi kohtud peavad vajaduse korral muutma väljakujunenud riigisisest kohtupraktikat, kui see kohtupraktikat, kui see kohtupraktika põhineb tõlgendusel, mis on direktiivi eesmärkidega vastuolus.

Kokkuvõte

TsMS § 702 lg 2 p 9 ja § 703 lg 2, TMS 221 lg 2 ja PankrS § 100³ lg 4 p 1 tuleks muuta nii, et kohtul oleks võimalik ka nendes menetlustes kontrollida tüüptingimuste võimalikku ebaõiglast iseloomu, kui seda pole kohus varasemas menetluses teinud.

Näiteks:

Pankrotiseadus § 100³ lg 4 p 1. Kaitsmiseta loetakse tunnustatuks nõue, mis on rahuldatud jõustunud kohtulahendiga või TMS § 2 lõike 1 punkti 6 või 6¹ kohaselt täitedokumendiks oleva vahekohtu lahendiga, välja arvatud tarbija ja majandus- või kutsetegevuses tegutseva isiku vahel sõlmitud lepingus sisalduval tarbija suhtes kasutataval tüüptingimusel põhinev nõue, mille puhul vastava tüüptingimuse ebamõistlikult kahjustavat iseloomu pole kohus eelnevas menetluses hinnanud.